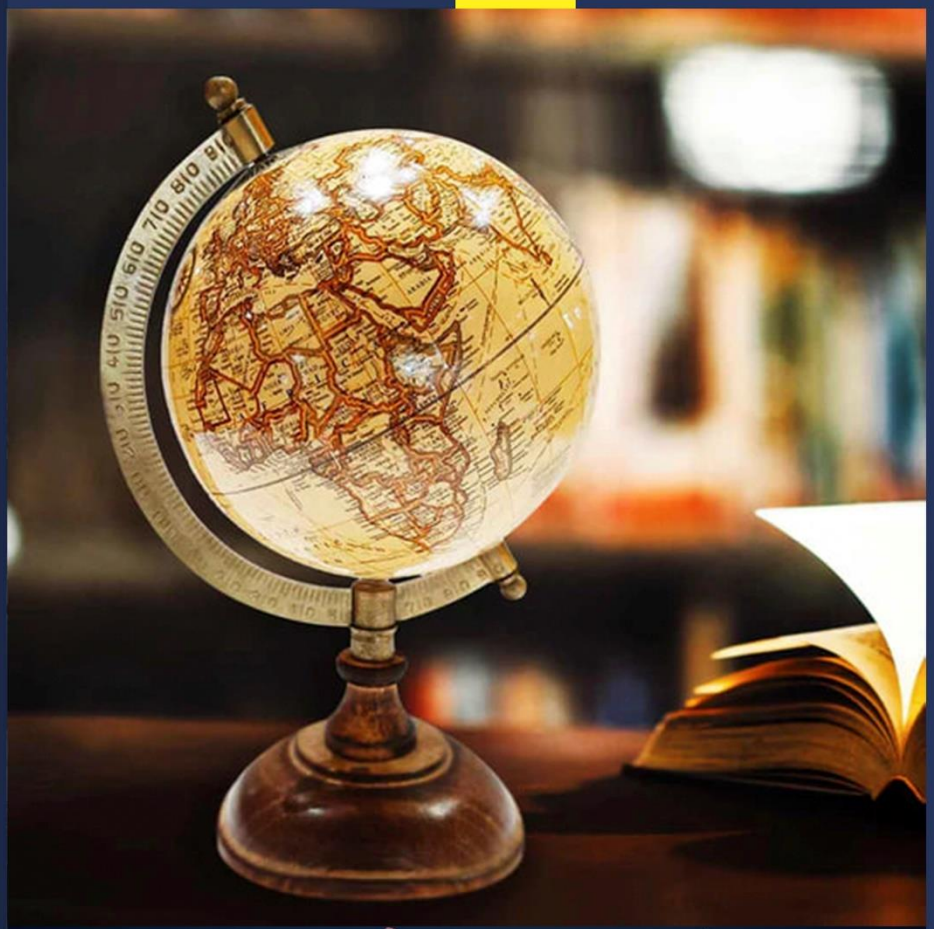
№12(78)
15.05.2026

SCIENCE SHINE

ISSN: 3030-377X

International scientific journal
Xalqaro ilmiy jurnal
Международный научный журнал

ILM NURI

ABSTRACT

This international scientific journal is created for new scientific research.

Articles are accepted in the following areas:

specific and technical directions

social directions

directions of philology

pedagogic directions

natural science

International scientific journal "SCIENCE SHINE"

Bosh muharrir:
Abdul Khalil Ahmadoughli

Jurnal bir oyda ikki marta chop etiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2023-yil 16-fevralda №063974 sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan.

ISSN 3030 – 377X

Jurnaldan maqola ko'chirib bosilganda, manba ko'rsatilishi shart.

Tel: +99891-152-93-14
E pochta: talqin@bk.ru

Veb sayt:
http://science-shine.uz/

Tahrir kengashi:

Abdukarimov Jamoliddin
Xo'jand davlat universiteti dotsenti, tarix fanlari nomzodi, Tojikiston
Qozoqov Tohirjon Qodiraliyevich
Namangan Impuls tibbiyot instituti dotsenti, tarix fanlari nomzodi
Mamatov Obidxon Vaqqosovich
University of Business and Science nodavlat oliy ta'lim muassasasi dotsenti
Masharipova Gularam Kamilovna
Falsafa fanlari doktori, professor
Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti
Djo'rayev Mabruk Ma'murjon o'g'li
O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Alisher Navoiy nomidagi Davlat adabiyot muzeyi
Abdullayev Ravshanjon Inomjon o'g'li
Qo'qon universiteti dotsenti
Jo'rayeva Sobira Eshqurbonovna
O'zMU jurnalistika fakulteti, o'zbek adabiyotshunosligi kafedrasi katta o'qituvchisi, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori
Madraximov Ilxomjon Sobirovich
Qo'qon davlat universiteti, filologiya fanlari doktori DSc
Sharipova Nargizaxon Abduqahhorovna
Qo'qon universiteti dotsenti
Azizov Olimjon Toxirovich
Toshkent kimyo texnologiya instituti GSKMT kafedrasi dotsenti
Ismoyilov Ubaydulla Mamat o'g'li
"Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" Milliy tadqiqot universiteti katta o'qituvchisi, Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Nurmanova Barno Axmadjon qizi
O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti "Magistratura" bo'limi boshlig'i, PhD
Xamraqulov Serobjon Soliyevich
Qo'qon davlat universiteti, PhD
Mamatxanov Azizxon Axramxonovich
Sholichilik ilmiy-tadqiqot instituti Sholi genetikasi va seleksiyasi laboratoriya mudiri, Q.x.f.f.d., (PhD)
Nozima Mamadjanova Adxamovna
Namangan davlat universiteti Ingliz tili fani o'qituvchisi, Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Abdug'aniyev Ahrorjon Ahadjon o'g'li
TIQXMMI milliy tadqiqot universiteti katta o'qituvchisi, Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Abdurazakova Kamolaxon Yusupovna
Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti ijtimoiy - gumanitar fanlari kafedrasi katta o'qituvchisi siyosiy fanlari bo'yicha falsafa doktori
Zaripova Rayima Sharifovna
Toshkent farmasevtika instituti Organik sintez kafedrasida katta o'qituvchi kimyo fanlari nomzodi

SCIENCE SHINE
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
Issue 12(78), Volume 1 | ISSN 3030-377X | 15.05.2026

FARG‘ONA VODIYSI ANTIK DAVR MADANIYATINING O‘RGANILISHI

G‘ulomov Nurmuxammad Muzaffarjon o‘g‘li
Oriental universiteti tarix yo‘nalishi 2-bosqich magistranti
mrnurmuhammad3343@gmail.com

Anotatsiya: Ushbu maqolada Farg‘ona vodiysi antik davri madaniyatini o‘rganilishi va uning davrlashtirilishi, asosiy yodgorliklari hamda ularni tarixiy va arxeologik manbalar bilan taqqoslash, xo‘jalik hayoti, kulolchilik buyumlari, arxitektura namunalari, hamda antik davrda g‘arb va sharq davlatlarini bog‘lovchi Buyu ipak yo‘lining ahamiyati ushbu hududga tasiri haqida qisqacha ma’lumotlar beriladi.

Kalit so‘zlar: Farg‘ona vodiysi antik davri, davrlashtirish, tarixiy manbalar, arxeologik manbalar, Sho‘rabashot, Mingtepa, Quva, Qoradaryo, kulolchilik, dehqonchilik, chorvachilik, marosimlar.

Farg‘ona vodiysi yirik tarixiy-madaniy o‘lkalardan biri bo‘lib, u O‘rta Osiyoning shimoliy sharqiy qismida, Sirdaryo va uning irmoqlari havzasida joylashgan. O‘zbekistonning sharqiy hududidagi Farg‘ona, Andijon, Namangan viloyatlari ushbu vodiy tarkibiga kiradi. Ko‘hna Farg‘ona haqidagi yozma manbalar, asosan, Xitoy tarixiy yilnomalarida saqlanib qolgan. Bu davrda vodiy hududida Davan (Da-Yuan) davlati mavjud bo‘lgan bo‘lib, Xitoy manbalarida keltirilishicha bu davlat tarkibida 70 dan ortiq katta va kichik shaharlarni o‘z ichiga olgan[1].

Farg‘ona vodiysining antik davri sanasi miloddan avvalgi IV milodiy IV asrlar bilan davrlashtirilgan. Farg‘ona vodiysida Yu.A. Zadneprovskiyning fikricha Eylaton davri o‘rnini Sho‘rabashat davriga, keyin esa Marxamat davriga almashtirgan.

Aksariyat tarixchilar va sharqshunoslar fransuz sinologi J.Degin tomonidan 200 yildan ortiq vaqt ilgari taklif qilingan Xitoy yilnomalaridagi Davan (Da-Yuan) podsholigini Farg‘ona bilan birlashtirishni qabul qiladilar. Davan haqidagi Xitoy ma’lumotlari miloddan avvalgi II-I asrlarga tegishli hisoblanadi. Bu ma’lumotlarga ko‘ra, Farg‘ona dehqonchilik va chorvachilik yuksak rivojlangan mamlakat sifatida namoyon bo‘lib, Davan otlari bilan mashhur bo‘lgan. Mamlakatda ko‘plab shaharlar mavjudligi haqida aytib o‘tilgan[2].

[1] Бичурин Н.Я., Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времени., Москва. 1950. С. 149
[2] Археология СССР. Древнейшие государства Кавказа и Средней Азии/Москва.1985. с-306

Arxeologik ma’lumotlarga ko‘ra, otlar Osiyoda qariyb 3000 yil avval insonlar tomonidan xonakilashtirilgan. Farg‘ona vodiysidagi bronza davriga oid bo‘lgan Dalvarzin yodgorligidan ham ko‘plab ot suyaklari aniqlangan. Shuncha vaqtdan buyon odamlar otlardan transport va oziq-ovqat vositasi sifatida foydalanib kelmoqdalar. O‘rta Osiyo hududidagi qadimgi ot turlaridan biri bo‘lgan Farg‘ona samoviy tulporlari haqida birinchi bor Xitoy manbalarida ma’lumotlar uchragan bo‘lib, ushbu na’lumotlar miloddan avvalgi 136-115-yillarda Xitoy imperatori U-di tomonidan yuborilgan elchi Chjan Szyan yozib qoldirgan. U Farg‘ona vodiysi (Da-Yuan) haqida ko‘plab qiziqarli ma’lumotlarni yozib qoldirgan. “Davanliklar o‘troq hayot kechiradilar, dehqonchilik bilan shug‘ullanib, sholi va bug‘doy yetishtiradilar, ularda uzum sharob, ko‘plab yaxshi otlari bor” Shuningdek xitoy manbalarida Davan davlatining poytaxti Ershi shahri ekanligi haqida xabar beradilar[3]. Xitoyliklarni, ayniqsa, ularga tanish bo‘lmagan beda va uzum hayratda qoldiradi. Ushbu manbada yana shunday deyiladi: “Xitoy elchisi urug‘ olib keldi, keyin jannat o‘g‘li (Xitoy imperatori) boy yerga beda va uzum ekishni boshladi”. Shunday qilib qadimda xitoylarning o‘zlari Markaziy Osiyodan eng muhim qishloq xo‘jaligi ekinlarini olib ketishgan ekanligini qayd etishadi. Farg‘ona aholisi, arxeologik ma’lumotlarga qaraganda, O‘rta Osiyoda Ahamoniylar hokimiyatining mustahkamlanishi davrida ham o‘zining madaniy o‘ziga xosligini va, ehtimol, siyosiy mustaqilligini saqlab qolgan. Miloddan avvalgi II asr oxirida Yuechji qabilalari Davan orqali o‘tgan, ular keyinchalik O‘rta Osiyoning janubida bo‘lajak Kushon imperiyasiga asos solgan. Arxeologik tadqiqotlar olib borgan N.G. Gorbunova(1975), M.E. Massonlarning (1975) fikricha, Farg‘ona A.N. Bernshtamning (1951) taxminiga zid ravishda Kushonlar davlati tarkibiga kirmay (eramizning I-IV asrlari) va o‘z mustaqilligini saqlab qolgan.

Qisqacha tarixiy sharhdan ma'lum bo‘ladiki, Farg‘ona butun qadimiy davr mobaynida o‘z mustaqilligini saqlab kelgan. Ushbu pozitsiya arxeologik tadqiqotlar davomida aniqlangan madaniyatining o‘ziga xosligida eng ishonchli tasdig‘ini topadi. Miloddan avvalgi II asrdan boshlab karvon yo‘li Qashg‘ardan - Davangacha bo‘lgan shimoliy yo‘l va undan g‘arbga "Buyuk Ipak yo‘li" deb atalgan yo‘l mavjud edi. Bu yo‘l orqali ipak va boshqa nodir tovarlarning xalqaro tranzit savdosini amalga oshirilgan. Ushbu yo‘lda Farg‘ona muhim o‘rin tutdi. Xususan, aholi sonining keskin ko‘payishi va ko‘plab mustahkamlangan aholi punktlarining paydo bo‘lishini ko‘rsatadi.

[3] Зокиржон Машрабов, Боқижон Матбобоев. Фарғона водийси тарихига чизгилар. “Andijon nashriyot-matbaa”МЧЖ. 2022-й. 57-58-б

Tashqi savdo Farg‘ona va Sharqiy Turkiston o‘rtasidagi jadallik bilan bir qatorda, o‘lkada atrofdagi tog‘ vodiylari chorvadorlari bilan ham ayirboshlash rivojlandi. Tabiiy almashinuvning ustunligi, ehtimol, bu davrda o‘z tangasining hali yo‘qligidan darak beradi. Tadqiqotlarga ko‘ra bu vaqtda Farg‘onada pul munosabatlari sust rivojlangan, garchi xitoy u-shi mis tangalari mavjud bo‘lsada, ular ko‘pincha qadimgi qabristonlarda uchraydi.

Farg‘onada Sho‘rabashot davrida mavjud bo‘lgan dafn marosimi avvalgi davr an’analarini davom ettirgan. Jasadlar cho‘zilgan holatda, boshlarini g‘arbga qaratib, orqa tomoni bilan qabrga joylashtirilgan. Qabrga ma'lum miqdorda sopol buyumlar, zargarlik buyumlari, shuningdek, dafn marosimi uchun taomlar qo‘yilgan, qabrlardan qo‘chqor suyaklari va qush suyaklari ham topib o‘rganilgan[4].

Farg‘ona vodiysida antik davr yodgorliklari ko‘plab aniqlangan bo‘lib, ular Sho‘rabashot 70 gektar, Qoradaryo 10 gektar, Mingtepa 272 gektardan ziyod, Quva 12 gektar, To‘rtko‘ltepa 13 gektar va boshqalar[5]. Farg‘ona dehqonchilik madaniyatining keyingi rivojlanishi Sho‘robashat davrida qayd etilgan bo‘lib ushbu davrga oid dastlabki tadqiqot ishlari 1954-yilda Yu.A. Zadneprovskiy tomonidan O‘zgan vohasidagi Sho‘rabashot posyolkasi nomi bilan atalgan, u yerda birinchi marta qizil rangli asl bo‘yalgan shlakli kulolchilik buyumlarini topdi. Sho‘raboshot davri miloddan avvalgi IV-I asrlarni o‘z ichiga oladi.

Mingtepa shahrini arxeologik o‘rganilishi asosan XX asr o‘rtalaridan boshlangan. Bu shaharni ilk bor 1939-yilda M.E.Masson tomonidan tadqiq etilgan. Shu yili Katta Farg‘ona kanalining qurilish ishlari boshlangan bo‘lib, qazish ishlari natijasida topilgan tarixiy ashyolarni o‘rganish maqsadida M.E. Masson raxbarligida maxsus ekspeditsiya tashkil etildi. Arxeologik izlanishlar natijasida aniqlangan eng ko‘p yodgorliklar arablar istilosidan oldingi davrga to‘g‘ri kelgan. Bu topilmalarni M.E. Masson “Davan madaniyati yodgorliklari” deb nomlaydi[6]. A.N. Bernshtam raxbarligida 1946-1948-yillarda Pomir-Oloy, 1950-1952-yillarda Pomir-Farg‘ona ekspeditsiyalari tashkil etilgan. Arxeolog olim izlanishlari davomida manbalarda tilga olingan Davan davlatining poytaxti Ershi shahri Mingtepa xarobalariga to‘g‘ri kelishi xaqida yozib qoldirgan. Uning fikricha Aravon soyi qirg‘og‘iga joylashgan Marxamat qishlogidagi xarobalar qadimiy Ershi shahrining xarobalaridir"[7].

[4] Археология СССР. Древнейшие государства Кавказа и Средней Азии/Москва.1985. с 304-312
[5] Б.Х. Матбобоев. З.З. Машрабов., Андижон тарихи. “Sharq”, Тошкент. 2014. 24 б
[6] Массон М.Е. Экспедиция археологического надзора на строительстве Большого Ферганского канала им. Москва, 1940. С. 9
[7]Бернштам А.Н. Араванские наскальные изображения и Даванская (Ферганская) столица Эрши // Советская етнография. 1948.№4, С.160-161

Shaharning davriy sanasi ilk bor miloddan avvalgi II milodiy II asrlar bilan sanalandi. Mingtepa shahar xarobasida 16 ta turar joy manzillari aniqlandi. Natijada Mingtepa shahrining ichki shahar ko‘rinishi tasviri yaratildi. Biroq, bu ichki shahar ko‘rinishi keyinchalik, 2011-yilda sun’iy yo‘ldoshdan olingan tasvirdan ancha farqli bo‘lib chiqdi. Ya’ni dastlabki A.N Bernshtamning chizmasida Mingtepa shahrining ko‘rinishi to‘g‘ri to‘rtburchak ko‘rinishida bo‘lsa, 2011-yilgi tasvirda esa parallelogramm shaklda ekanligi aniqlandi[8]. Ushbu yodgorlikning davriy sanasi miloddan avvalgi IV milodiy IV asrlarni o‘z ichiga oladi.

Mustaqillik yillariga kelib Mingtepa shahrining qadimgi tarixini izchillik bilan keng qamrovli o‘rganishga kirishildi. Hozirgi kunda Mingtepa yodgorligida samarali tadqiqotlar olib borayotgan arxeolog olim t.f.d. prof. B.X. Matboboyevdir. 2001-yilda olib borilgan arxeologik tadqiqot ishlarida Mingtepa shahar xarobasining qadimgi davriga oid noyob topilmalar o‘rganilgan. Tadqiqotlar natijasida keltirilgan xulosalarga ko‘ra eng qadimgi mudofaa devorining qalinligi pastki qismda 2,5 metr, tepa qismida 1,8 metr, balandligi esa 2,5 metrni tashkil qilgan. Ikkinchi qayta qurilgan vaqtda esa mudofaa devorining qalinligi 4 metrgacha, balandligi 4,2 metrgacha, so‘nggi davrda qayta qurilgan devorning qalinligi pastda 7,3 metrgacha yetkazilgan[9]. Bu esa Mingtepa mudofaa devorlari hamda minoralari mustahkam va murakkab injenerlik mahorati bilan qurilganligidan dalolat beradi. Mingtepa shahri Buyuk Ipak yo‘lining asosiy transkontinental qismida joylashgan, nafaqat O‘zbekiston tarixi, balki, Markaziy Osiyo tarixida ham muhim ahamiyatga ega shaharligi bilan xorijiy tarixchi olimlarni e'tiborini tortib kelmoqda. 2012-yildan buyon Mingtepa arxeologiya yodgorligida B.X. Matboboyev rahbarligida O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Arxeologiya instituti hamda Dzu Yangshi rahbarligida Xitoy ijtimoiy fanlar akademiyasi Arxeologiya instituti arxeolog olimlari hamkorlikdagi qo‘shma ekspedisiya tashkil etilib, arxeologik dala tadqiqot ishlarini olib bormoqdalar. Shu kungacha qo‘shma ekspedisiya tomonidan 20 dan ortiq joylarda qazuv ishlari olib borilgan bo‘lib tadqiqotlar natijasida Mingtepa shahrining tarkibiy tuzilishi, madaniy qatlami, stratigrafiyasi, mudofaa tizimi, bu yerda yashagan xalqlarning turmush-tarzi, urf-odatlari, madaniyati, diniy tasavvurlari to‘g‘risida yangi ma'lumotlarga ega bo‘lindi va ilmiy muomalaga kiritildi. Shuningdek, Mingtepa shahar xarobasining mudofaa tizimi to‘g‘risidagi

[8] Farg’ona vodiysining qadim va o’rta asrlar arxeologiyasi, etnografiyasi, tarixi muammolari va ularning tahlili. Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari.,Andijon-2023. 64-b

[9] Матбобоев Б.Х. Абдуллаев Б. Исследования на западной оборонительной стене городища Мингтепа // Археологические исследования в Узбекистане в 2001 год.-Самарқанд,2002.-с.101-104.

fikrlarga oydinlik kiritilib, mudofaa devorlari qurilish davrlari aniqlandi. Arxeologik qazuv ishlari davomida ilk bor milodiy I - III va IV - V asrlarga tegishli o‘tkir tig‘li asbob yordamida tirnab gul solingan va antropozoomorf (odam va hayvonot olami) tasvirlari tushirilgan sopol idish parchalari topildi. Bunday kompozitsiyali kulolchilik buyumlariga tushurilgan rasm vodiy kulolchiligida birinchi marta topilgan edi[10].

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak Farg‘ona vodiysida hozirgi kunga qadar olib borilgan arxeologik tadqiqotlar natijasida antik davrga oid yirik shaharlar, hunarmandchilik buyumlari, sopollar va boshqa narsalarni ko‘plab topilishi yuksak taraqqiy etganligini ko‘rsatadi. Antik davrda bu hudud aholisi mahalliy an’analarni davom ettirgan holda o‘ziga xos madaniyat yaratdilar. Bu yerdan g‘arb va sharqni bog‘lovchi Buyuk ipak yo‘lining bir tarmog‘ini o‘tishi, shaharlarni taraqqiy etishida va qo‘shni hududlar bilan iqtisodiy va madaniy aloqalar olib borishiga zamin yaratdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Археология СССР. Древнейшие государства Кавказа и Средней Азии / Москва. 1985. 304-312 с

2. Бичурин Н.Я., Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времени., Москва. 1950. 149 с

3. Бернштам А.Н. Араванские наскальные изображения и Даванская (Ферганская) столица Эрши // Советская етнография. 1948.№4, С.160-161

4. Б.Х. Матбобоев. З.З. Машрабов., Андижон тарихи. “Sharq”, Тошкент. 2014. 24 б

5. Массон М.Е. Экспедиция археологического надзора на строительстве Большого Ферганского канала им. Москва, 1940. С. 9

6. Матбобоев Б.Х. Абдуллаев Б. Исследования на западной оборонительной стене городища Мингтепа // Археологические исследования в Узбекистане в 2001 год.-Самарқанд,2002.-с.101-104.

7. Matboboyev. B.X. Mingtepa: Arxeologik qazishmalar va ularning taxlili // “Vodiynoma”. 2019.№3(14) 50-52-b

8. Заднепровский Ю.А., древпеземледельческая культура Ферганы.-МИЛ, с 175

9. Зокиржон Машрабов, Боқижон Матбобоев. Фарғона водийси тарихига чизгилар. “Andijon nashriyot-matbaa”МЧЖ. 2022-й. 57-58-б

[10] Matboboyev. B.X. Mingtepa: Arxeologik qazishmalar va ularning taxlili // “Vodiynoma”. 2019.№3(14) 50-52-b

SCIENCE SHINE
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
Issue 12(78), Volume 1 | ISSN 3030-377X | 15.05.2026

MUNDARIJA / TABLE OF CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ

1.	FRMCS КАК ОСНОВА ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ СИСТЕМ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОЙ РАДИОСВЯЗИ НОВОГО ПОКОЛЕНИЯ Исламов Фарход Рафикович	4
2.	РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ ЧЕРЕЗ ИЗУЧЕНИЕ РУССКОЯЗЫЧНОЙ СРЕДЫ: 31-ЛЕТНИЙ ОПЫТ ИЗ УЗБЕКСКОЙ ШКОЛЫ Кораева Дилноз Шариповна	15
3.	YER SHARIDA SUV TANQISLIGI MUAMMOSI Bozorov Vohid Xo‘shmurodovich	21
4.	FARG‘ONA VODIYSI ANTIK DAVR MADANIYATINING O‘RGANILISHI G‘ulomov Nurmuxammad Muzaffarjon o‘g‘li	26
5.	OZIQ-OVQAT KIMYOSI VA INSON SALOMATLIGI Haydarova Hadicha Choriyevna	31
6.	KIMYOVIY CHIQINDILARNI QAYTA ISHLASH MUAMMOLARI Haydarova Hadicha Choriyevna	36
7.	DORIVOR ASARUN ZARARKUNANDALARINING RIVOJLANISH DINAMIKASI VA FENOLOGIYASI Xolliyev A.T Fayziyev J.I.	41
8.	FARRUX AKRAMOVNING “JILG‘A” ASARIDA OBRAZ-MA’NO JIHATLARNI IFODALANISHIDA FAKTURANI AHAMIYATI Obidaliyeva M.U Maxmudova S.M	47
9.	O‘QUVCHILARNI KIMYOVIY XAVFSIZLIKKA O‘RGATISH, ORGANIK KIMYO LABORATORIYA TAJRIBALARIGA METODIK YONDASHUV Saidova Dildora Olimovna Fazliddinova Feruzabonu Sheraliyevna	53
10.	LAVANDULA ANGUSTIFOLIANING FUZARIOZ KASALLIGI KASALLIGIGA BIOLOGIK PREPARATLARNING SAMARADORLIGI Nuraliev Xamra Xaydaralievich Jo‘raev Akmal G‘ulomjon o‘g‘li	59
11.	O’ZBEKISTON–TURKIYA IKKI TOMONLAMA MUNOSABATLARIDA SAVDO HAJMI, INVESTITSIYA OQIMLARI VA IQTISODIY TO'LDIRUVCHILIK: EMPIRIK TAHLIL Zakirova Sayyora Alimovna Sulton Hadicha Oybek qizi	65
12.	STEREOMETRIYA AKSIOMALARI. EYLER TEOREMASI Karimova Xalima Samatovna	76
13.	O‘ZBEKISTON, TURKMANISTON VA QORAQOLPOG‘ISTON XALQ ARTISTI BOBOMUROD XAMDAMOV HAYOTI VA IJODIY YO‘LINING GENEZI: XORAZM IJROCHILIK MAKTABINING MA’SIRI Aminov Komil Otaboyeva Nazokat	82
14.	IJTIMOIY HIMOYA MILLIY AGENTLIGI ORQALI ERTA TURMUSH QURGAN	85